

Pramenná oblast Luká a její biodiverzita

V nejsevernější výspě Dražanské vrchoviny v blízkosti obce Luká se nachází pramenná oblast potoka Šumice (povodí Moravy), která je významným krajinným prvkem tvořícím přirozeně stabilní vodní tok. Tato vodoteč, ačkoli je v povědomí snad jen místních obyvatel a znalců regionu, skrývá několik významných lokalit vyznačujících se nejen výskytem vzácných druhů rostlin a živočichů, ale především přítomností ekologicky stabilních koridorů, důležitých pro migraci organismů.

Zaměříme se nejprve na pramennou oblast toku Šumice, ležící ve srážkovém stínu Českomoravské vrchoviny v nadmořské výšce kolem 500 m, s průměrnou roční teplotou 7,2 °C a průměrným úhrnem srážek 571 mm ročně. Protože nikde v okolí nejsou velké podniky, továrny apod., není tato lokalita příliš zasažena škodlivými látkami, i když některé vlivy lidské činnosti jsou patrné (viz dále).

Pramenná oblast nazývaná též Luh má celkem 10 vodních toků, které se vyznačují hloubkovou erozí a většinou i značným spádem. Výjimečnost a kvalita těchto vodotečí není nijak zvláštní (nejsou to léčivé ani minerální prameny), přesto zde najdeme několik pramenů s poměrně čistou vodou, o čemž svědčí např. i nálezy

různých jepic (*Ephemeroptera*). Dalším snad všeobecným kladem je, že čím hustší, resp. rozvětvenější vodní systém, tím více umožňuje zadržování vody v krajině.

Odtok ve zdejší oblasti je spíše nízký a průtok vody značně kolísá, v suchých letních obdobích proto některé pramenné stružky vysychají. Je v nich tedy méně organismů, chybí např. ryby, žáby a druhy přímo závislé na vodě. Přesto zde bylo nalezeno hned několik druhů, jako již výše zmiňované jepice, dále pak ploštěnka potochní (*Dugesia gonocephala*), blešivec obecný (*Gammarus pulex*) a vodule (skupina *Hydracarina*). Ta obývá hlavně stojaté vody, tedy u vodních toků slepá ramena nebo močály. Z rostlin se zde vyskytují především nárosty ruduch (*Rhodophyta*).

Zajímavou lokalitou je také soustava rybníků nedaleko obce Bohuslavice u Konic. Celkem 6 vodních nádrží (pět bylo postaveno do r. 1955 a jedna v r. 2004) tvoří stabilní krajinu s rákosovými, stromovými a převážně lenitickými ekosystémy (se stojatou vodou) s řadou vzácných druhů rostlin a živočichů. Vybudovány byly za účelem chovu ryb, to znamená, že oživení a tvorba sedimentů závisí na činnosti člověka a jeho přístupu ke krajině. Chov se zde převážně kapr obecný (*Cyprinus carpio*) a amur bílý (*Ctenopharyngodon idella*), ovšem díky napojenosti na lotický systém (tekoucí vody) pramenné oblasti není vyloučen výskyt dalších druhů, např. hrouzka nebo jiných, převážně tzv. plevelných ryb. Výskyt vzácných druhů živočichů, jako jsou ledňáček říční (*Alcedo atthis*), čáp černý (*Ciconia nigra*, viz obr. 2) nebo dudek chocholatý (*Upupa epops*), v částech pramenné oblasti je podpořen existencí těchto rybníků, které jsou rovněž hnízdištěm množství vodního ptactva a lokalitou pro získání přirozené potravy živočichů. Negativní, jako u většiny hospodářských rybníků, zůstává malá a během sezony kolísavá průhlednost vodního sloupce (horší v létě než v zimě a na jaře) a vysoká eutrofizace zapříčiněná množstvím ryb a způsobu hospodaření.

Břežky jsou porostlé mohutnými duby a jasany s příměsí lísky, vrby a břízy. V bezprostřední blízkosti vody roste rákos obecný (*Phragmites australis*) a orobinec (*Typha* sp.). Velmi pozitivní je, že u každého rybníka alespoň část volného břehu postupně přechází v podmáčenou louku, je zde tedy vytvořeno litorální pásmo (obr. 6). V nedávné době byla v okolí rybníků nalezena vzácná lilie zlatohlávek (*Lilium maritagon*, obr. 4).

Nejcennějším prvkem v této oblasti jsou ale populace vodního ptactva. Z jara sem přilétá labuť velká (*Cygnus olor*), která byla dříve chována v parcích a od druhé poloviny 20. stol. se šíří i ve volné krajině. Velmi zřídka lze zahlédnout i dudka chocholatého. Dalšími vzácnými druhy na této poměrně malé lokalitě je např. moták pilich (*Circus cyaneus*), ledňáček říční, čáp černý, potápka roháč (*Podiceps cristatus*). Z běžnějších druhů zde mají stabilní populaci kachna divoká (*Anas platyrhynchos*), lyska černá (*Fulica atra*), polák chocholačka (*Aythya fuligula*), polák velký (*A. ferina*) a jiné obvyklé druhy.

Podle mého názoru si Bohuslavické rybníky zaslouží alespoň částečné ochranné opatření (např. jako přírodní památka nebo alespoň biocentrum), přestože jim do budoucna snad žádné přímé nebezpečí nehrozí. Pohromou však může být otevření vápencového lomu na nedaleké Paní Hoře poblíž Javoříčských jeskyní vzdálené od sud pouhých 7 km. Tato činnost pravděpodobně přinese vysokou prašnost, hluk a provoz nákladních vozidel, což může být pro tuto oblast silně degradující. O něco méně rušivým faktorem, ovšem ovlivňujícím už přímo samotný vodní ekosystém, je splach z obydlených oblastí, kde dosud není vybudována čistíčka odpadních vod.

1 Potok Šumice v blízkosti obce Luká v nejsevernější výspě Dražanské vrchoviny

Sice oproti jiným je lokalita více různorodá (meandry, močály, tůňe) a voda se po určité délce meandrujícího toku s břehovými porosty pročistí od nežádoucích látek. Je však třeba počítat s narůstajícím počtem obyvatel a jejich nároky. Navíc nikdy není možné určit, po jaké době se voda stává nezávadnou následkem střídání ročních a vegetačních období a jiných ekologických faktorů. Při orientačním měření v r. 2008 byl ve vodě zjištěn zvýšený obsah dusičnanů a fosfátů (dusičnanů více než 50 mg/l), přestože se měření provádělo ve vzdálenosti až 3 km od zdroje znečištění. Z toho vyplývá, že vybudování čistíčky je skutečně nutným požadavkem. Rovněž by bylo vhodné lokalitu detailně zmapovat.

Článek vychází z dat studentské práce *Hydrobiologická inventarizace lotických systémů pramenné oblasti Luká (Mikulka 2009) oceněné v soutěži Česká hlavička 2009. Pozn. redakce: České hlavičky je projekt zaměřený na podporu talentovaných mladých lidí ze středních škol a vyšších ročníků základní školy ke zvýšení zájmu o studium technických a přírodovědných oborů ve spolupráci s projektem Česká hlava, s VŠE v Praze, Ministerstvem školství, mládeže a tělovýchovy ČR, Asociací pro mládež, vědu a techniku (AMAVET), Sdružením na podporu talentované mládeže ČR ad.*

2 Čáp černý (*Ciconia nigra*) patří mezi vzácné obyvatele pramenné oblasti Luká – vyhledává především lesy v blízkosti vodních toků, ale i stojatých vod.

3 Slepýš křehký (*Anguis fragilis*) – typický obyvatel lesů v pramenné oblasti

4 Vzácná lilie zlatohlávek (*Lilium martagon*) byla v okolí Bohuslavických rybníků nalezena teprve nedávno.

5 Břehy Šumice porostlé devětsilem lékařským (*Petasites hybridus*)

6 Postupný přechod vody v podmáčenou louku – litorální pásmo kolem břehů rybníků zvyšuje jejich ekologickou hodnotu. Jde o prostředí vyhledávané např. k hnízdění vodních ptáků. Snímky O. Mikulky

